

Karpackie Centrum Mediacji

SIEDZIBA:
ul. Poniatowskiego 2/118
37-450 Stalowa Wola

KONTAKT:
e-mail: pgarbacik@wp.pl
tel. (+48) 502 027 204

Paulina A. Garbacik

"Historia mediacji"

Należy zaznaczyć, że mediacji była obecna już w starożytności, a chcąc odnaleźć jej elementy pierwotne można sięgać do zdecydowanie bardziej odległych czasów. Przyjmując jednak pewien punkt wyjścia należy wskazać, że rozwój mediacji w Stanach Zjednoczonych miał szczególne znaczenie i to właśnie tam narodziła się jej współczesna wersja. Jej rozwój na tym obszarze miał szczególnie intensywny i dynamiczny charakter, co wywarło ogromny wpływ na rozwój i rozpowszechnienie tego sposobu rozwiązywania konfliktów na całym świecie¹. Koniec lat 70. i lata 80. to czas gwałtownego rozwoju alternatywnych metod rozwiązywania sporów i konfliktów w Stanach Zjednoczonych, które ogólnie zostały określone terminem „ADR”, będącym skrótem pojęcia *Alternative Dispute Resolution*. Szybki rozwój, na tak szeroką skalę był rodzajem reakcji korporacji i sądów na nieefektywność tradycyjnego modelu rozstrzygnięcia sporów przez sądy państwowe.² Warto zaznaczyć, że wprowadzenie tej nowej koncepcji miało stanowić realizację postulatu poszerzenia dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla społeczeństwa poprzez uzupełnienie tradycyjnego systemu sądownictwa powszechnego i arbitrażowego charakteryzującego się mechanizmem konfliktu stron, władczego rozstrzygnięcia przez trzeci podmiot na rzecz przekształcenia tego procesu i wprowadzenia innowacyjnych mechanizmów, opartych na konfrontacji, dialogu mającym doprowadzić do rozwiązania sporu i zawarcia ugody przed podmiotem neutralnym, oferującym szeroki katalog możliwości zakończenia sporu.³ Najwcześniejsze unormowania mediacji w Stanach Zjednoczonych zostały przeprowadzone w zakresie praw pracowniczych. Dużym przełomem dla rozwoju mediacji były lata 60. i 70. dwudziestego wieku, gdzie mediacja zaczęła być finansowana przez państwo i przestała ograniczać się tylko do spraw z zakresu praw

¹ S. Kordasiewicz, *Historyczna i międzynarodowa perspektywa mediacji* [w:] *Mediacje. Teoria i praktyka*, E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), Warszawa 2009, s. 43.

² *Ibidem*, s. 44.

³ S. Pieckowski, *Mediacja w sprawach cywilnych*, Warszawa 2006, s. 11-12.

pracowniczych.⁴ W 1964 roku, na podstawie *Civil Rights Act* utworzono dwie bardzo ważne instytucje, które w znaczący sposób przyczyniły się do rozpowszechnienia i rozwoju mediacji. Pierwsza z nich- CRS- *Community Relations Service* powstała przy Departamencie Sprawiedliwości. Jej zadaniem było przeprowadzania mediacji w zakresie konfliktów związanych z dyskryminacją ze względu na kolor skóry, rasę czy narodowość. Druga- EEOC - *Equal Employment Opportunity Commission* zajmowała się analizowaniem praktyk związanych z dyskryminacją w miejscu pracy.⁵ Lata 80. dwudziestego wieku przyniosły kolejną fazę rozwoju mediacji. Przejawem tego był znaczący wzrost publikacji naukowych z tej dziedziny oraz powstanie ośrodków oferujących program kształcenia związany z tą tematyką. Znaczące jest wskazanie, że prawdziwy rozwój mediacji nastąpił w latach 90. dwudziestego wieku, gdzie w 1995 roku wydano pierwszą edycję informatora oferującego usługi mediacyjne „*Dispute Resolution Directory*”. Sukces jaki osiągnęła mediacja w Stanach Zjednoczonych był bodźcem dla jej rozwoju w Europie.⁶ Warto teraz przybliżyć rozwój mediacji w Polsce, gdzie procedury zbliżone do niej były wcześniej obecnie w historii prawa polskiego jako tzw. „sądy jednaczy”. O rozpowszechnieniu tego typu metod świadczy wprowadzenie pojednania i kompromisu jako metod rozwiązywania sporów do reguł zgromadzeń zakonnych, gdzie często powstawały spory na tle związanym z zarządzaniem finansami kościelnymi. Mediacja były stosowana w najwyższych i najważniejszych sądach szlacheckich, w trybunałach Koronnym i Litewskim.⁷ Wprowadzając podstawowe informacje dotyczące historii mediacji należy przejść do wyjaśnienia samego pojęcia i jego miejsca w obecnym systemie prawa.

„Mediator” z języka łacińskiego oznacza pośrednika, „*mediare*”- pośredniczyć w sporze, „*medius*”- środkowy, bezstronny. Odnosząc się do znaczenia tych wyrazów należy przyjąć, że mediacja jest formą rozwiązywania sporów, która w głównej mierze opiera się na wyspecjalizowanej, niewładczej, ingerencji osoby trzeciej, bezstronnej i neutralnej wobec stron i ich konfliktu⁸. Biorąc pod uwagę takie rozumienie możemy wyróżnić dwa podstawowe zadania, które stawiane są przed instytucją mediacji. Polegają one na takim przeprowadzeniu procesu, aby doszło do zawarcia przez strony sporu porozumienia, które będzie obustronnie akceptowalne oraz będzie uwzględniało interesy i potrzeby obu stron. Kolejnym priorytetem jest doprowadzenie do naprawienia relacji i stworzenia podstaw współpracy między stronami i tzw. wewnętrznego wzrostu moralnego.⁹

Słownik pojęć prawniczych *Black Law Dictionary* przedstawia następującą definicję mediacji:

„Mediacja to niewiążąca metoda rozwiązywania sporów, z udziałem neutralnej osoby trzeciej, której zadaniem jest pomoc stronom zaangażowanym w spór w osiągnięciu wspólnie akceptowalnego rozwiązania”.¹⁰

Natomiast inną definicję podaje Wielka Encyklopedia Prawa:

„Mediacja pochodzi z łacińskiego słowa *mediatio* oznaczającego pośrednictwo. Jest to procedura pośredniczenia w sporze, mając na celu doprowadzenie skonfliktowanych stron do porozumienia”.¹¹

⁴ *Ibidem*, s. 44.

⁵ S. Kordasiewicz, *Historyczna...op.cit.*, s. 43.

⁶ *Ibidem*, s. 45.

⁷ *Ibidem*, s. 42.

⁸ A. Kalisz, A. Zienkiewicz, *Mediacja sądowa i pozasądowa, Zarys wykładu*, Warszawa 2009, s. 43.

⁹ *Ibidem*, s. 43-44.

¹⁰ *Black's Law Dictionary, Abridges Version*, 6thed, West St. Paul, Comp. 1991, s. 97.

Na podstawie opisu zawartego w tej encyklopedii można dowiedzieć się w jakich sytuacjach jest stosowana mediacja, włączając w to również mediację w konfliktach międzynarodowych, prawie konstytucyjnym, która ma na celu zawarcie ugody między izbami parlamentu oraz mediację w sprawach karnych wprowadzoną przez Kodeks Karny z 1997 r.¹²

Należy również powołać się na definicję zawartą w art.44 Ustawy stanu Floryda, ponieważ to właśnie w Stanach Zjednoczonych narodziła się powszechnie stosowana mediacja. Według art. 44 wspomnianej wyżej ustawy mediacja jest określona jako:

„Postępowanie, w którym neutralna osoba trzecia zwana mediatorem pomaga i zachęca strony do rozwiązania sporu między nimi. Mediacja jest postępowaniem nieformalnym, które ma na celu pomoc zaangażowanym stronom spory w zawarciu wzajemnie akceptowalnej i całkowicie dobrowolnej ugody. W postępowaniu mediacyjnym tylko strony decydują o zawarciu ugody, a rolą mediatora jest pomoc stronom w określeniu istoty sporu i zastanowienia się co do sposobów jego rozwiązania”.¹³

Mając na uwadze przedstawione wyżej definicje mediacji można wyróżnić podstawowe elementy, które charakteryzują tę instytucję, są to : udział mediatora, który jest osobą całkowicie neutralną i nie ma w ogóle interesu z wyniku rozwiązania sporu, ograniczony wpływ mediatora na ostateczny wynik przeprowadzanej mediacji i bezwzględna dobrowolność stron odnośnie udziału w postępowaniu jak i zawarcia ugody. Z przedstawionych elementów najbardziej charakterystycznym i odróżniającym od pozostałych rodzajów postępowań jest udział mediatora, który powinien przez cały czas trwania procesu mediacyjnego zachowywać pełną neutralność. Osoba reprezentująca taką postawę pozwala stronom na spojrzenie i uświadomienie sobie całkiem innego punktu widzenia, często dzięki niej strony dochodzą do wniosków czy rozwiązań, które wcześniej nie były możliwe do przyjęcia. Podstawową zasadą pozwalającą na pełne przeprowadzenie mediacji z udziałem mediatora jest wyrażenie na to zgody przez strony.¹⁴ Dobrowolność jest tutaj bardzo istotnym elementem, który odgrywa znaczącą rolę w procesie kreowania ugody. Zaakceptowanie osoby mediatora oznacza również, że strony będą w stanie wysłuchać jego poglądów i wezmą je pod uwagę. Należy zaznaczyć, że nie oznacza to całkowitej zgody na propozycje mediatora i poddanie się zaproponowanym rozwiązaniom bez cienia krytyki. Nie wynika to wprost z definicji, ale panuje ogólne przekonanie, że rolą mediatora jest zmiana dynamiki i siły konfliktu. Mediacja wywiera zamierzony skutek dopiero wtedy, gdy strony zaczną między sobą rozmawiać.¹⁵ Najczęściej skutkiem podjęcia próby ugodowej w postaci mediacji jest silny konflikt między stronami, który uniemożliwia im próby negocjowania. Istnieje pogląd, że sama mediacja jest tylko pewnym rozwinięciem procesu negocjacyjnego, który w trakcie jej trwania przechodzi do kolejnej fazy, w której uczestniczy mediator. Z definicji możemy również wywnioskować, że mediator jest ograniczony w prawie do podejmowania decyzji. Nakazywanie, czy przymuszanie stron do zawarcia ugody jest bezwzględnie

¹¹ E. Gmurzyńska, *Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym - zastosowanie w Europie i w Polsce*, Warszawa 2007, s. 31, za: *Wielka Encyklopedia Prawa* pod red. E. Smoktunowicza, Warszawa 2000.

¹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553 ze zm.).

¹³ E. Gmurzyńska, *Mediacja...op.cit.*, s. 31, za: Fla. Stat. Para. 3092, 1987.

¹⁴ E. Gmurzyńska, *Mediacja...op. cit.*, s. 32.

¹⁵ Ch. Moore, *The Mediation process*, San Francisco 1996, s. 16.

niedopuszczalne.¹⁶ Właśnie te cecha roli mediatora jest elementem wyraźnie odróżniającym go od sędziów czy arbitrów, którzy w procesie mogą wydawać decyzję albo na podstawie zawartej ugody, albo na podstawie obowiązującego prawa. Wynika to z tego, że głównym celem procesu sądowego nie jest pojednanie stron, ale zastosowanie takich środków przez sędziego, które mają za zadanie respektować prawa przysługujące stronom. Dlatego jedną z najważniejszych cech mediacji, wynikających z podanych wyżej wyjaśnień samej definicji jest to, że strony same decydują o swoich zobowiązaniach.¹⁷ Kolejnym elementem wynikającym ze znaczenia pojęciowego mediacji jest dobrowolność, która dotyczy dwóch sfer. Pierwsza z nich wiąże się z wyrażeniem zgody na uczestnictwo w mediacji, a druga z ugodą, która nie może być wynikiem przymusu przez osobę trzecią. Warto zwrócić uwagę na to, że nie obowiązuje żadna odpowiedzialność za odstąpienie od udziału w mediacji czy odmówienie zawarcia ugody.¹⁸ Taka decyzja może nastąpić na każdym etapie trwania mediacji, niezależnie do tego jaki jest jej stopień zaawansowania.

Mając w pełni rozwinięte pojęcie mediacji i znaczenie tego słowa, należy odnieść się również to definicji skrótowej tej instytucji, która jest powszechnie używana w wielu krajach, również w Polsce. Akronim ADR - *Alternative Dispute Resolutions* Samo pojęcie alternatywny, czy tryby alternatywne jest definiowane jako wszystkie możliwości rozwiązywania spory, które nie występują w procedurze, a ich ideą jest rozwiązywania, a nie rozstrzyganie sporów, co stanowi zasadniczą różnicę. Przyjęcie takiego kryterium definiowania pozwala na wyróżnienie następujących trybów alternatywnych, są to: negocjacje, arbitraż i mediacje. Natomiast ujęcie w rozumieniu szerokim oznacza wszystkie tryby działalności, których zadaniem jest zmniejszanie możliwości powstawania sporu. W tym przypadku chodzi na przykład o wszelkie inicjatywy, które mają na celu motywować usługodawców do zwiększania jakości usług czy dążenia, by ewentualne spory z klientami były rozwiązywane pozasądowo. Przykładem na poparcie takiego ujęcia są istniejące systemy skargowe, w których można złożyć skargę na nieuczciwego przedsiębiorcę.¹⁹

Zdefiniowanie pojęcia mediacji w tak szeroki sposób daje możliwość wskazania na istotne cechy mediacji i zalety, które umożliwiają nadanie jej miana skutecznej metody rozwiązywania sporów. Celem mediacji jest osiągnięcie porozumienia, czyli ustaleń, które są co najmniej do przyjęcia przez wszystkie strony konfliktu. Idealnym modelem rozwiązania jest zawarcie porozumienia, które w sposób minimalny godzi w interes każdej ze stron, powodując zarówno poczucie zwycięstwa przez każdego z uczestników. Uгода skonstruowana w ten sposób daje efekt „kreowania wartości”, dzięki któremu konflikt stanowi wyniesienie relacji między osobami na nowy i lepszy poziom.²⁰ Jednak nie zawsze takie rozwiązania jest możliwe do osiągnięcia, co często nie jest wynikiem nieprawidłowego postępowania mediatora, ale może wywodzić się od samych stron i ich charakterów. Ważny jest fakt, że świadomość stron o prawidłowym wyborze rozwiązania jest najlepszym gwarantem dla usunięcia realnego źródła konfliktu. Ma to ogromne znaczenie dla eliminacji dalszych napięć w relacjach między stronami, które

¹⁶ R. Morek, *Wprowadzenie (w:) Mediacje...op.cit.*, s. 17.

¹⁷ M. Pazdan, *O mediacji i projekcie jej unormowania w Polsce*, Rejent 2004, Nr 2, s. 14.

¹⁸ E. Gmurzyńska, *Mediacja...op. cit.*, s. 33.

¹⁹ A. Jakubiak-Mirończuk, *Alternatywne...op. cit.*, s. 19-20.

²⁰ R. Morek, *Wprowadzenie...op. cit.*, s. 17.

mogłyby wystąpić w przyszłości. Wynika z tego twierdzenie, że mediacji służy zarówno prewencji jak i faktycznemu rozwiązywaniu konfliktów. Jej zasługą jest to, że ludzie uczą się na nowo rozmawiać ze sobą, a możliwość taką dają warunki prowadzenia mediacji, które odbiegają zasadami od pozornego dialogu prowadzonego w sądzie w obecności sędziego, protokolanta. Podczas mediacji dochodzi do rzeczywistej komunikacji między stronami.

Biorąc pod uwagę cele mediacji, należy zwrócić uwagę na brak w niej postępowania dowodowego, gdzie powoływani są świadkowie czy biegli. W związku z tym celem takiego postępowania nie jest ustalenie prawdy obiektywnej czy procesowej. Mediacja realizuje ważne zadanie, które polega na kształtowaniu pożądanych postaw społecznych. Dodatkowo przyczynia się do budowy społeczeństwa obywatelskiego i jest znacznie szybsza i tańsza niż proces sądowy, co korzystnie wpływa na skuteczność funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.²¹

²¹ *Ibidem*, s. 18.